

«Εἰ ἐν ἦν ὁ ἄνθρωπος, οὐκ ἂν ἤλγεεν»¹, ὁ Κῶός φησιν ἰατρός· καὶ
 τίς ἂν τ' ἀνθρώπῳ ἐπιμεμεῖται τὰ καιριώτατα περὶ τῆς ἀνθρωπίνης
 καὶ διαγόντι καὶ ἀποφνημαμένῳ φύσεως; Τὸ γὰρ ἀναίσθητον πεφυκὸς
 εἶναι, εἰ ἐν ἦν, πῶς ἂν καὶ ἤλγεεν, εἴπερ αἴσθημά τι τὸ ἄλγημα, καὶ
 5 αἰσθάνεσθαι τὸ ἄλγεῖν; Ἄλλὰ ταῦτα μὲν Ἰπποκράτους τὰ ῥήματα,
 13] μεγάλα διὰ μικρῶν τουτωνὶ συλλαβῶν αἰνιτιτόμενα, | ὁποῖος ἐκεῖνος
 πολὺν τινα νοῦν καὶ γενναῖον ὀλίγοις ἐπικαλύπτειν τοῖς γράμμασιν.
 Ἐγὼ δὲ τῷ λόγῳ προσεπιθείμην καὶ ταῦτα· εἰ ἐν ἦν ὁ ἄνθρωπος, οὐδ'
 ἂν ζῶον ἦν, οὐδ' ἂν ἄνθρωπος, ξύνθετον γὰρ ἐκ πλεόνων τὸ ζῶον, καὶ
 10 ζῶον ὁ ἄνθρωπος, κἂν τι δοῖμεν ἀπλῶ εἶναι, τούτου πολὺ πρότερον
 ἀποσκευασάμεθα τὴν ζωότητα.

Οἱ γὰρ τοὶ Λύκιοι Πρόκλοι ἄλλως τὴν ἀλλόκοτον ἐκείνην τερα-
 τεῖαν ἐπιδεικνύτωσαν, ἐμπύρια² μόνως, καὶ ἀέρια ζῶα³ καὶ τῆς λοιπῆς
 τῶν στοιχείων ἰδίᾳ δυάδος⁴, τοὺς ἑαυτῶν οἱ ἀναπλάττοντες οἱ
 15 κακοδαίμονες⁵ δαίμονας.

Εἰ ἐν ἦν ὁ ἄνθρωπος, οὐκ ἂν ἤλγεεν· ἀλγεῖ δὲ ποικίλον τε ὄν καὶ ἐκ
 πολλῶν καὶ ἐναντίων ξυγκείμενον, ἃ φιλιωθέντα τῇ φύσει, καὶ εἰς αὐτὸ
 συνελθόντα τὸν ἀρχέγονον ὁμῶς οὐκ ἠγγόησε πόλεμον, ἀλλὰ τὰς

1. IPPOCRATE, *De nat. hom.*, 2.

2. Cf. PROCLO, *In Plat. Parm. comm.*, 6, 31; *Theol. Plat.*, IV, 39; GIAMBILICO, *De myst.*, 7,2.

3. Cf. ARISTOTELE, *De mund.*, 398 b 33.

4. Cf. ARISTOTELE, *Metaph.*, 1081 a 14; ALESSANDRO DI AFRODISIA, *In Arist. Metaph. comm.*, 58,12.

παντοδαπὰς διὰ τούτου δημιουργεῖ τῶν νόσων διαφορότητας. Εἰ
 20 τοίνυν ἀνάληγον μὲν τὸ ἓν, τὰ δ' ἑκοσάντα τούτου κατὰ τὰ μέτρα
 δηλαδὴ τῆς ἑκοστάσεως καὶ τοῦ ἄλλου μετείληχεν⁶, ἐπὶ πλέον ἄρα
 πάντων τοῦ ἐνὸς ἐξέστην ἐγὼ, καὶ οὐ τετρακτύς⁷ με μόνη στοιχείων,
 ὡς ἔοικεν, ἀλλ' ὀγδοὰς ἢ δωδεκάς ἢ καὶ τι πλέον φάναι συνέδησε καὶ
 25 ἐζώωσεν⁸ ὑπὲρ πάντας οὐ μόνον ἀνθρώπους, ἀλλὰ δὴ καὶ «ὄσα γαῖαν
 ἐπιπνέει τε καὶ ἔρπει»¹⁰ ζῶα — προσθείην δ' ἂν ἐγὼ καὶ τὰ κατὰ
 θαλάσσης κυβιστᾶ¹¹ — νοσαζόμενον⁹. Εἰ γὰρ ἀπλοῦν τὸ ἀνάληγον, ἄρα
 τὸ νοσερώτερον συνθετώτερον, οὕτω τεράσιόν τι ζῶον ἐγὼ καὶ ἄλλαις
 ἐξ ἄλλων ταῖς πονηρίαις τοῦ σώματος, ὡς σφαῖρα μειρακίων παι-
 ζόντων περικρουόμενος.

14] 30 Τὰ μὲν οὖν ὄσα τῶν νοσημάτων, ἢ μοχθηρὰ διαίτης, ἢ εὐπαθεῖα
 σώματος ἢ ἄλλαις αἰσισινοῦν τυχηραῖς νιφάσιν ἡμῖν ἐπιχαλαζοῦ-
 ται, ἔχομεν ἂν ἀναφέρειν τὰ μὲν εἰς τὸ σφῶν ἡμῶν ἀκρατές, τὰ δ'
 εἰς τὴν φύσιν, τὰ δ' εἰς τὴν τύχην, τὰ δ' ὀπόσα ἡμῖν οἱ θαυμαστοὶ
 οὔτοι Ἀσκληπιάδαι (οὕτω γὰρ ἀξιούσι καλεῖσθαι οἱ παράγραπτοι τῶ
 35 τῶν ἰατρῶν ὀμίλῳ) προσεπιτρέβουσι, οὓς ξενίας διώκαθον ἂν καὶ
 Ἴπποκράτης καὶ Γαληνός, εἰ παρήσαν' οἱ στολίζονται μὲν κατὰ
 ἰατρούς, ἦν δέ τις ἀποδύσας ἴδη, σκαπανεῖς εἰσι καὶ βαφεῖς καὶ
 σκυτοδέψαι. Τὸν γὰρ τοῦ μύθου ὄνον τοῦτο τὸ μέρος ἀπομιμῶνται,
 ὑπὸ τῇ λεοντῇ¹³ τὰς ὀγκήσεις¹² δῆθεν κρυπτάζοντες.

40 Πόσον, ὦ παρόντες, οἴεσθε λόγον εἶναι ἀφηγηθῆναι; Ἐγὼ μὲν,
 συνελὼν εἰπεῖν, ἐπιβούλους δεῖν, οἶμαι, αὐτοὺς ὀνομάζειν τῆς
 ἀνθρωπίνης ὑγείας, καὶ μαγείρους ἀτέχνους τοῦ καθ' ἡμᾶς σώματος,
 καὶ ἀπανθρώπους δημίους, καὶ ἀλιτηρίους τῆς φύσεως, καὶ ἐπαρῶμαι
 αὐτοῖς ἄλλο μὲν οὐδὲν τῶν δεινῶν, ἢ ταῖς σφῶν ἑαυτῶν ἐμπεσεῖσθαι
 45 χερσίν' οὕτω γὰρ ἂν καὶ κατεργασθεῖεν ταχύ, ἐμφύλιον αὐτοῖς τοῦ
 θεοῦ τὸν πόλεμον ἐπεγείραντος. Ἐαυτοῖς γὰρ οὔτοι καὶ τὸν λοιπὸν
 παραμετροῦντες ἄνθρωπον, κἀντεῦθεν πολλοστοῦ τὸ τηλικούτον ζῶον
 ἡγούμενοι ἄξιον, οὐδὲν τῶν ἀτοπωτάτων εἰργάσθαι νομίζουσι, κἂν ἢ
 δέκα, ἢ πεντεκαίδεκα ὄλους ἄνδρας ὑπὸ τῷ ἑαυτοῦ ξυρίῳ διαχειρί-
 50 ζοῖτο ἕκαστος.

6. Cf. EMPEDOCLE, *fr.*, 17,8, *al.*

7. Cf. anche Ps.-LUCIANO, *Philop.*, 12.

8. Cf. DAMASCIO, *De princ.*, 80; GIOVANNI FILOPONO, *In Arist. De generat. comm.*, 200,6.

9. Cf. ARISTOTELE, *Phys.*, 229 b 3.

10. Omero, *Il.*, XVII, 447.

11. Cf. *ivi*, XXI, 354.

15] Ὡς ἀγαθοὺς ἄρα οἱ νόμιμοι τούτους ταῖς πόλεσι ἐπέστησαν
 κηδεμόνας, οἳ οὐκ ἂν φθάνοιεν ὑπὸ τῆς σφῶν ἀμαθείας οἰκίας ὄλας
 ἀποκενοῦντες αὐθημερόν, τούτους καὶ ἀνουστάτους ἀπάντων τίθε-
 55 μαι, καὶ κακοποιεῖν δεῖσαν σοφούς· κοινοὶ γάρ | ὄντες ἀνθρώπων
 πολέμοιοι, καὶ τὰς παλαμναίας χεῖρας πᾶσιν ἐπανατείνοντες, οὐκ
 ἀδεῆ τὴν λάβην ἐπάγουσιν, οὐδ' ἀπερισκόπητον, ἀλλ' οὐς μὲν κατὰ
 χεῖρα δεδίασιν, τούτους περὶ τὰ πρὸς ῥώμην σύνεργα τῶν μορίων
 λυμαίνουσιν, οὐς δ' ὑποτρέμουσι κατὰ στόμα καὶ τὴν λογικὴν
 60 ἀρετὴν, τούτοις περὶ τὸ στόμα τὰς ἐλεπόλεις ἐπάγουσιν, καὶ ἢ τὴν
 γλῶσσαν ἢ τοὺς ὀδόντας ἢ τὰ χεῖλη πολιορκοῦσι.

Τὸ μὲν οὖν ἐμὸν ἴσως οὐχὶ τοιοῦτον, τέως γε μὴν περὶ αὐτοὺς
 κἄμοι τοὺς ὀδόντας τοῖς ἀνιάρτοις¹⁴ ὁ πόλεμος. Ἄλλ' ὦ μοι, τί πάθος;
 Τοῦ πάθους γὰρ ἀνεμνήσθην καὶ ὑποτρῖζειν μὲν τοὺς ὀδόντας κατὰ
 τῶν ἀλαστόρων βούλομαι, ἀμηχανῶ δέ, τῶν μὲν ἐμοὶ διασεσεισμένων,
 65 τῶν δ' ἀπεωσμένων παντάπασι, βιάζομαι τὴν γλῶσσαν ἐνεργῆσαι τὴν
 ἄμυναν, ἀλλ' οὐκ ἔχει τίποτ' ἂν καὶ καταπραξεῖται τὸ πλήκτρον,
 κατακλασθεισῶν τῶν χορδῶν.

16] ἔδω. ← Ἄγετε δὴ μοι χεῖρες τὸν ὑπὲρ τῶν συγγενῶν ὀδόντων ἀναδέξασθε
 πόλεμον, μία γάρ, κατὰ τὸν εἰπόντα¹⁵, τὰ πάντα ξύρροια, μία
 70 ξύμπνοια, τὰ πάντα ξυμπαθέα. Ἄγετέ μοι χεῖρες, ὑμᾶς γὰρ ἐπιβω-
 στροῦμαι, ἢ τὰς ἐξ Ὀλύμπου Μούσας ὁ Μέλιτος¹⁶, ἀντιστρατεύσα-
 σθαι ταῖς μακελλικαῖς αἰ φιλόσοφοι καὶ κατὰ τοῦ παλαμναίου σιδή-
 ρου τὸν δόνακα θήξατε, καὶ τὰ τῆς Βυζαντίας ταύτης ὕδρας παλιμί-
 φυτὰ διακόψατε κάρηνα. Ἐπελθε δέ μοι καὶ σύ, ὁ Ἰόλεως Ἴπποκράτης
 75 τῷ ἐμῷ συνέριθος Ἡρακλεῖ, τὰς ἀκεφάλους ἤδη δεῖρας ἐπικάων.

Καὶ ἵνα μὴ τις τὸ φίλερι καταβλασφημοίη τοῦ λόγου, ὁποῖοί τινες
 τοὺς ἐναντίους αἰτιάσασθαι προχειρότατοι, ἔνθεν ἔλων τὸ κατὰ τῶν
 16] ἐμ | φυῶν ὀδόντων ληστήριον ἐκκαλύψομαι.

Καὶ σύμπαν μὲν ἄρα μου τὸ σωματίον ἔοικεν ὄργανον εἶναι ψυχῆς
 80 ἀσθενοῦς ἀσθενές. Πλέον δὲ περὶ τὴν κεφαλὴν ἐπιρρεῖ τὸ κακόν, ἣν
 ἐπέστησε μὲν ἡ φύσις οἷον κολοφῶνα τῷ ὅλῳ σώματι, ταμεῖον δὲ ὥσπερ καὶ
 ἀπασῶν ἐποίησε τῶν αἰσθήσεων· περὶ δὴ τὴν τοιαύτην ἀκρόπολιν¹⁷
 ἐμοὶ τὰ πολλὰ αἰ πολέμοιοι ἐπιστρατεύουσι νόσοι· καὶ ἔστι μὲν οὗ

14. Cfr. ARISTOTELE, *Phys.*, 191 b 6.

15. Cfr. IPPOCRATE, *De nutr.*, 23.

16. Omero.

17. Il concetto è in ARISTOTELE, *De part. anim.*, 670 a 26 seg.

85 τῶν ὀφθαλμῶν, ἔστι δὲ οὗ τῶν ὠτων, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ τῆς ῥινὸς
καταστρατηγοῦσιν. Οὐκ ἔμελλε δέ μοι ἄρα οὐδ' ὁ τῶν ὀδόντων θριγγὸς
ἀπείρατος ἔσεσθαι τοῦ κακοῦ. Ἄλλ' ἐπεισέφρηκε τὰ πρῶτα μὲν περὶ
τοὺς προσθίους, μετὰ δὲ καὶ περὶ τοὺς γομφίους ὁ πόλεμος καὶ τὴν
φυσικὴν ἀνέτρεψε μύλην μίαν τῶν ἀληθουσῶν ἐπινημισάμενος. Εὐχο-
μαι, ὦ ἄνδρες, μὴ πείρα ὑμᾶς αἰσθῆσθαι τοῦ πάθους, ἀλλ' ἐν
90 ἀλλοτρίαις φιλοσοφεῖν συμφοραῖς. Ἐγὼ μὲν οὖν ἄντικρυς τῷ κακῷ
ἐθανάτων, καὶ ὡς οἶα τις βοῦς οἴστρω πληγεῖσα, τοὺς ἀπανταχῆ
περιήειν δῆθεν Ἀσκληπιάδας, καὶ περὶ τῆς συμφορᾶς αὐτοῖς ἐκοινο-
λογούμην, ἦν δὲ ἰδεῖν ἔριν, οὔτοι σμικρὰν ἐν αὐτοῖς.

Οἱ μὲν γὰρ κατὰ τῶν φλεβῶν τυραννικώτερον ἐβουλεύοντο, οἱ δὲ
95 τὸν καυτήρα διέκαον κατὰ τοῦ ὠτός, εἰσὶ δὲ οἱ τὴν βοτάνην ἐπήνουν τὸ
πύρεθρον· τοὺς γὰρ δὴ φιλοτιμότερους ἔω, οἱ μοι καὶ τὴν σεληναίαν
ὄλην κατάξειν δι' ἐπωδῆς ἐπηγγέλλοντο οὕτω λαμπρότατόν μου τοῖς
ὁδοῦσι τὸν ἰατρὸν καταπέμποντες. Λοιδορίαι τὰ ἐπὶ τούτοις κατ'
ἀλλήλων πάνυ πολλὰ, καὶ ἄλματα, καὶ κραυγαί, καὶ ἅπας ἐπήνει τὸ
17] 100 ἑαυτοῦ, ὥστε μοι καὶ εἰς γέλων ἀντιπεριστῆναι τὸ πάθος. | Τέλος
θρασύς τις ἄνθρωπος, καὶ ὑπὲρ τοὺς λοιποὺς πρακτικὸς εἰς μέσους
ἐμπηδῆσας αὐτοῦς, "Τί δέ, ὦ μάταιοι", εἶπεν, "οὔποτ' ἠκούσατε
'Οδόντα πονεῖς; Ἐκτίλλον αὐτόν;".

Τοῦτο εἶπεν μὲν ἐκεῖνος, ἐπήνει δὲ τὸ συνέδριον, καὶ ἐγὼ
105 ἐπειθόμην. Τί γὰρ ἔδει καὶ ἀπιστεῖν πρεσβυτικῷ οὕτως ἀνθρώπῳ,
πολλὴν τινα τὴν πείραν συνειληχέναι μαρτυρουμένῳ τῇ πολιᾷ καὶ τὸν
οὐ βραχὺν χρόνον τῇ μακρῇ τέχνῃ μὴ ἂν ἐμποδῶν εἰς γνῶσιν ἔχειν
ὑπειλημμένῳ; Ὀπλίζεται γοῦν μοι κατὰ τῶν ὀδόντων εὐθύς. Μαχάων¹⁸
μὲν ἢ Ποδαλείριος¹⁹ οὐδαμῶς, Ἐχετος δὲ²⁰ καὶ Φάλαρις²¹ ἄντικρυς,
110 καὶ ἐγὼ μὲν οὕτω δοκῶν καθιζόμεν, ἠγγέλλετο δὲ ἤδη ἦκειν ὁ δῆμος
ἄνθρωπος, εἴ τῳ πιστὸς ὁ λόγος, τὴν μὲν ἡλικίαν μικρὸν τι τῶν
Δημοκριτείων ἀτόμων, ἢ τοῦ σημείου τοῦ γεωμετρικοῦ διενηνοχῶς,
πέλωρον δὲ καὶ πάνυ γενναῖον ἐπὶ τῆς ἀγκάλῃς φέρων τὸν σίδηρον, ᾧ κἂν
ἐλεφάντων ὄλων ἢ κάπρων ἀγρίων ὀδόντας σὺν οὐδενὶ ἐξέκρουσε μόχθῳ,
115 ὥστε θαῦμα ἦν ἰδέσθαι καινὸν καὶ ἐπιεικῶς ἀλλόκοτον, ἄχθος τηλικού-
τον, ὦ λόγοι, τῇ ἀδιαστάτῳ ἐκείνῃ στιγμῇ βασταζόμενον.

Τὰ μὲν οὖν ἄχρι τούτων πένθους ἦν καὶ γέλωτος κυκεῶν, τὰ δ'
ἐντεῦθεν, χρήστατέ μοι ὀδόντας εἰπεῖν· ἐγὼ μὲν γὰρ τῇ τύχῃ ὄλον

18. Figlio di Asclepio.

19. Anche lui figlio di Asclepio; con Macaone, è citato da OMERO, *Il.*, II, 732, *al.*

ἄμαυτὸν ἐπιδοὺς κατὰ τινα τῶν ἱερευομένων ἤδη ζώων ἡσύχαζον, ὃ δ'
 120 οὐκ οἶδα τίνι θεῶν ἢ δαιμόνων κατέθυέ μου τὸ στόμα μαντευσόμενος
 ἴσως ἐντεῦθεν τὴν ἑαυτοῦ ἀμαθίαν, οὐκίτι μὲν διὰ σπλάγγνων καὶ
 18] ἥπατος, ὡς τινες τῶν ἀρχαίων, | οὐδὲ δι' αὐλῶν ἀκοῆς καὶ τυμπάνων,
 ὡς οἱ Κορυβαντιζόμενοι καὶ οἱ κάτοχοι τῆς Σαβαζίω²² καὶ οἱ μητριζον-
 130 τες²³, οὐδ' ὡς ἐν Κολοφῶνι ἱερεὺς τοῦ Κλαρίου διὰ πόσεως ὕδατος,
 οὐδὲ διὰ τῶν ἐπὶ τῆς στομίων καθέδρας, ὡς αἱ ἐν Δελφοῖς θεσπίζου-
 125 σαι, οὐδὲ μέντοι κατὰ τοὺς Ἀλφίτομάντιες²⁴ ἢ τὰς ἐν Βραγχίοις²⁵
 προφήτιδας, ἀλλὰ τίνα τρόπον; Διὰ τῆς τοῦ στόματος καὶ τῶν φατνίων
 ἐπιτομῆς! Αὐτὰ τε γὰρ ταῦτα μακελικῆ μαχαίρᾳ διεχαράξατο καὶ
 τοὺς ὀδόντας ἀποκαλύψας, ἐγεωμέτρει κἄτα μετὰ τὴν ἀπάντων ἀπόπει-
 130 ραν τοῦ ἀλγοῦντος, ὅψε γοῦν καὶ μόλις κατευστοχήσας, εἶλεν, ὦ
 Ἀσκληπιέ καὶ Ἰππόκρατες, καὶ περιεῖλκε τῆδε κάκεισε τὸν ἄθλιον.

Ὅτε μοι καὶ ὑπερῆλιξ ὁ πυγμαῖος ἐκείνος ἔδοξεν ἄνθρωπος, καὶ
 ἐκατόγχειρ καὶ ἐκατόμπηχυς, τότε καὶ τὸν ἄλλον²⁶ ἐπέισθην τὸ βραχὺ
 ζώφιον, τοὺς ἀμφίβιους θανατοῦν κροκοδειλους, καὶ τὸ βραχὺ
 135 δελφάκιον τὸν ἐλεφαντιαῖον ὄγκον καταγωνίζεσθαι.

Τέλος τὰς πυκνὰς ἐκείνας ὀγκὰς ὁ ἄθλιος οὐ στέξας ὁδοὺς δίχα
 τέμνεται καὶ τὸ μὲν ἄλγος ὅποσον τοῖς γε μὴ παντάπασι ἀναισθητοῖς
 πρόδηλον, τὸ μέντοι αἷμα βλύζον ποταμηδὸν τοὺς περὶ τὸν αὐλητὴν
 Μαρσύαν πιστοῦται μύθους τοὺς ὁμωνύμους ποταμοὺς ἐκ τῶν σαρκῶν
 140 ἀπορρεῦσαντα²⁷. Οὐκ ἤρκεσε ταῦτα τῇ ἀπανθρώπῳ ἐκείνῃ ψυχῇ, οὐδὲ
 διέχειά τις ἐδόθη τῇ μακελικῇ, «πάντη δὲ κακὸν κακῶ ἔστηρικτο»²⁸,
 εἶπεν ἂν Ὀμηρος. Ὡς γὰρ οὐκ ἀποχρώσις τῆς, ἦν ἔφαμεν καὶ ὑμεῖς
 ἠκούσατε, τυραννίδος, καὶ τὸν καυτῆρα κατὰ τοῦ ὑπολειφθέντος
 19] | ἐξέκαυσε, καὶ ταῦτα μὲν ὁ γενναῖος ἐκείνος' ἐμοὶ δὲ ἀπέχρησεν ἂν
 145 εἰς ἄμυναν τοῦ καθάρματος, εἰ τῆς Μωσαικῆς ἐκείνο τὸ μέρος οὐ
 κατηργήθη νομοθεσίας, «ὀδόντα» ἐξορύττειν «ἀντὶ ὀδόντα, καὶ ὀφθαλ-
 μὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ»²⁹. Νῦν δὲ ἄλλο τὴν συκίνην, ὃ φασιν, ταύτην
 ἐπικουρίαν³⁰ τοὺς λόγους κατὰ τοῦ ἀλόγου προβάλλομαι.

22. Bacco; cfr. ARISTOFANE, *Av.*, 875, *al.*

23. I sacerdoti di Cibele.

24. Indovini.

25. Stirpe di sacerdoti, presso Mileto.

26. Detto comunemente mangusta.

27. Il mito è citato anche nell'*Ignorante* (ved. *supra*).

28. OMERO, *Il.*, XVI, III.

29. *Exod.*, 21, 24.

Εἶτα σιτίζει τοὺς τοιοῦτους ἢ πόλις, καὶ ἀξιούσιν, ὧ τῆς
 150 τόλμης, καὶ μισθοὺς τῆς ἀπαθείας κομίζεσθαι, ὥσπερ αἰδούμενοι
 προῖκα εἶναι κακοί, καὶ τῆς ἡμετέρας εὐηθείας κατατρυφῶσι, καὶ
 σπάθην μὲν οὐκ ἂν τις ὠνήσαιο ποτε κατὰ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς, οὐδὲ
 λυσσῶντα εἰσοικίσαιτο κύνα κάρχαρον. Τοὺς δὲ τοιοῦτους ἡδέως
 πάνυ καθ' ἡμῶν ἑαυτῶν μισθοῦμεθα, καὶ λανθάνομεν πολλοῦ τὸν
 155 οἰκείον ὠνούμενοι θάνατον. Εἶτα βαρεῖς μὲν οἱ νόμοι κατὰ κλεπτῶν,
 ποίνιμος δὲ κατὰ τοῦ ληστεύοντος ὥρισται χεῖρ, καὶ οὐκ ἂν ἄλλως
 εὐνουμούμεναι πληθεῖεν αἱ πόλεις, ἢ τῷ τιμωρεῖσθαι τοὺς ἀμαρτά-
 νοντας, τοὺς δὲ ληστὰς ἅμα τούτους καὶ λωποδίτας — ληστεύουσί τε
 γὰρ τὰ ἀνθρώπινα σώματα καὶ τὴν προσηγορίαν λωποδιτοῦσι τῶν
 160 ἰατρῶν — οὐ μόνον ἀποινηλατήτους ἀφιᾶσιν, ἀλλὰ καὶ προσεπευεργε-
 τοῦσιν ὅτι πολλὰ καὶ ὁ μὲν ταῦρος ξενοκτονῶν, ἀπανθρῶπειν δοκεῖ
 καὶ παρανομεῖν οἱ δὲ οἰκαιοκτονοῦντες οὕτω παρανομοῦσι. Καίτοι
 πόσῳ τοῦτο ἐκείνου δυσθεώτερον καὶ παρανομώτερον.]

Τὸ δ' ἡμῶν αὐτῶν καὶ τὴν Λακωνικὴν ὑπερβαίνειν ἀναλγησίαν
 165 δοκεῖ, πρὸς τοὺς οὐ ξαίνοντας μόνον, ἀλλὰ καὶ θανατιοῦντας
 20] | αὐτομολούντων, καὶ τὴν τῶν κάπρων ὑπερπαίει μανίαν, ὀπηνίκα
 φέροντες ἑαυτοὺς εἰς γυμνὸν τὸν σίδηρον ὁμόσε χωροῦσι.

“Ναί, φησιν, ἀλλ' οὐ παρὰ μίαν ἀποτυχίαν ἀμαθείας δικαίως
 γράφη τὸν ἰατρόν, οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὸν ὑποδηματοδῆρα, ἢ τὸν χυτρεά,
 170 ἢ τὸν ἐξ οἰασοῦν τέχνης ἢ ἐπιστήμης ὀνομασμένον ἀτέχνους εἶποι
 τις ἂν, κἂν εἰ ὁ μὲν ἐφάπαξ παρέδραψε τὸ ὑπόδημα, ὁ δὲ τὴν στεφάνην
 τῆς χύτρας οὕτω συμπεσὼν διελόξωσεν τὴν γὰρ ἔστιν οὗ δὲ ἀμαρτίαν
 οὐδὲ ἢ φύσις ἠγνόησε, καὶ τὰ «βουγενῆ» τοῦ Ἐμπεδοκλέος³¹ εἰς
 μαρτυρίαν «ἀνδρόπρωρα», ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο ἀρχιτέκτων φύσις
 175 ἀνεπιστήμων”.

“Ὡς ὠφελος, ὦ ἄνθρωπε, τοιοῦτος εἶναι καὶ τὴν ἰατρικὴν, ὅποιος
 τὰς λόξας ἀντιθέσεις εἶχες γὰρ ἂν τι καὶ τέχνης ζώπυρον. Πλὴν
 ἔδει σε σοφώτατον ὄντα, μὴ τὴν Ἐμπεδοκλέος μόνον ἀκριβοῦσθαι
 φιλοσοφίαν, ἀλλ' ἔστιν ἃ συνιδεῖν καὶ τοῦ Ἡρακλείτου, καὶ τοῦτο
 180 γὰρ πρὸ τῶν λοιπῶν. «Εἶς γὰρ ἐμοὶ μυρίοι»³², φησὶ ὁ σοφός, ὥστε κἂν ἐνὶ

31. Cfr. EMPEDOCLE, *fr.*, 61,2.

32. Cfr. il celebre motto ἐκ πάντων ἓν καὶ ἐξ ἑνὸς πάντα di ERACLITO (*fr.*, 10).

ἐμπαροινῆσαι δοκῆς, μυρίοις οὐδὲν ἦττον ἐμπεπαρφνηκας' οὐ γὰρ τῷ
 πόσῳ μᾶλλον ἢ τῷ ποίῳ τὸ πρᾶγμα δοκιμασιτέον' εἰ δὲ καὶ κόσμον ἐν μικρῷ
 μέγαν τὸν ἀνθρώπον φασιν οἱ σοφοί, κἂν κοσμοκτονίας σε διακἀθοιμεν
 ἀνθρωποκτονοῦντα. Ἐῷ γὰρ λέγειν ὅσας μὲν ἀνθρώπων ψυχὰς Ἔιδι
 185 προΐαφας ὁ νέος νεκραγωγός, ὅσας δὲ τὸ τοῦ Χάρωνος νεκρῶν
 ἐμπέπληκας σκάφος, καὶ πρᾶγματα παρῆσχες τῷ Αἰακῷ δυσλογοιστοῦντι
 διὰ τὸ πλήθος. Οἶδασι ταῦτα αἱ καταλειφθεῖσαι χῆραι γυναῖκες, αἱ
 τὰ νεογνὰ μητέρες ἀνηρπασμένοι, αἱ τοὺς ἄλλως ξυνήθεις καὶ
 συγγενέας".

190 "Εἶεν. Τί δέ, φησι, περὶ ἡμῶν δογματίζεις, ὃ καινὲ νομοθέτα;
 21] Λιμῶξομεν, ῥιγώσομεν, ἂνυ | πόδετοι τοῦ χειμῶνος περιπατήσομεν, ὡς
 ἡμεῖς γε οὐκ ἔστιν ἦντινα ἑτέραν ἐκμεμελετήκαμεν τέχνην, ἢ ἦν
 ληστευτικὴν ὀνομάζεις".

Ἔω λόγοι, καὶ μάθησις, καὶ βιβλία, οὐκ ἀνεκτῶς ἔτι ὁ ἀνόσιος
 195 οὗτος μελαγχολᾷ. Τέχνην, ὃ ἀποφώλιε, καλεῖς τὴν ἀνθρωποκτονικὴν; Καὶ
 καλῶν, οὐκ ἐρυθριᾷς; Εἰπέ γάρ μοι εἰ τις Βραχμᾶν ἢ Βρετανῶν
 ἀνθρώπος, ἢ τοῦ Τίγρητος πίνων ἢ λουόμενος τοῦ Νεῖλου, ἢ τὰ περὶ
 τὸν Βύζην καὶ τὸν Βορβύζην³³ νεμόμενος, παρ' ἡμᾶς αὐτοὺς ἐλθὼν
 ἐκάστας ἀπαιτοῖ τὰς τέχνας εἰς ὄνομα, εἴθ' ἡμεῖς εἰπόντες ὡς ἢ
 200 μὲν ἡμῖν ἀγαματοποιητικὴ, ἢ δὲ λιθοξομική — παρετέον γὰρ τὰς ἐν
 λόγοις καὶ περὶ τὰ μαθήματα — καὶ ἢ μὲν οἰκοδομική, ἢ δὲ βυρσοδεψική,
 αἱ δὲ τοιάδε καὶ τοιάδε, τέλος τὴν ἀνθρωποκτονικὴν ἐπιθῶμεν, οἷε μὴ
 ἂν ἐπιμύξαντα πρὸς τὸ ῥῆμα τὸν ἄνδρα καὶ τῆς ὄλης κατακαγχάσαντα
 πολιτείας οἰγήσονται; Οὕτως οἶμαι καὶ αὐτὸς ξυνθεῖο τῷ λόγῳ, εἰ δὲ
 205 μὴ, ἀλλ' ἔστω καθάπερ ἂν αἰροῖτο καὶ τοῦτο, καὶ ἀπίτω τὰς ἀπάσας
 ἐπαινέσας τέχνας ὁ ξένος· τί δὲ ἢ πόλις ἐφ' ᾧ μὴ τοὺς ἀλιτηρίους
 ὑμᾶς λιμῶξεσται λιμῶξεῖται τῶν ἑαυτῆς πολιτῶν; Ὡς ἀπόλοισθε
 ἄρα κακοὶ κακῶς, οἱ συμφορὰς μὲν καὶ λύπας ἐξ ἑαυτῶν ἡμῖν χαριζόμε-
 νοι, εἴτ' ἐν ἀλλοτρίῃσι συμφορῆσιν ἰδίας λύπας καρποῦσθαι δια-
 210 τεινόμενοι, δικαίως γὰρ ὑμᾶς καὶ Πλάτων τῆς ἑαυτοῦ πολιτείας
 ἐξώρισεν³⁴.

Εἰ δὴ ταῦτα ὑπὲρ σοῦ, ὃ γενναιοτάτη ἐρῶμένη τῶν ἀνθρώπων
 ἐπιστήμη σωμάτων ἰατρική, καὶ ὑπὲρ ὑμῶν δέ, ὃ καθηγεμόνες τῆς
 τέχνης, σοῦ τε, ὃ Καλλίκλεις Νικόλαε³⁵, εὐφρευστάτη τῷ ὄντι καὶ

33. Byzes sarebbe un popolo dell'India. Prodromo, a quanto pare, vuol indicare posti lontani e imprecisabili.

34. Cfr. PLATONE, *Pol.*, 56.

215 ἐπιστημονικωτάτη παντα ψυχή, καὶ σοῦ δὲ Λιζίκων ἀριστε Μιχαήλ³⁶,
ψόγος γὰρ ἀνιάτρων, ἔπαινος ἀντικρως ἰατρῶν, ὑμέτερον ἂν εἴη
προνοεῖσθαί τε μου τοῦ ἀσθενοῦς τούτου σωματίου καὶ μοι τοὺς
ἀλιτηρίους τούτους συνεπιτρέβειν.

36. Medico, anch'egli coevo di Prodromo.